

*Маст. Марија Милојевић, истраживачица сарадница
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

*УДК: 336.717-13:343.26-052
DOI: 10.46793/XXIV-13.477M*

УСЛУГА ИЗВРШЕЊА НОВЧАНОГ ПОТРАЖИВАЊА НА ЗАРАДИ ЛИЦА ЛИШЕНОГ СЛОБОДЕ - ТЕОРИЈСКА И ПРАКТИЧНА ОПРАВДАНОСТ ИНСТИТУТА*

Резиме

У овом раду аутор анализира оправданост увођења извршења новчаног потраживања на заради лица лишеног слободе у српско законодавство. Предмет рада подељен је у три дела. У првом делу анализира се могућност намирења оштећеног лица из надокнаде за рад осуђеника која је неопходна из три разлога: како би се испоштовао принцип ресторативне правде, принцип надокнаде штете и међународни стандарди у погледу права лица оштећених кривичним делом. У другом делу сагледава се могућност намирења из зараде затвореника када се не ради о обештећењу жртве већ о новчаном потраживању других лица. Као разлог оправданости овде се наводи реализација принципа надокнаде штете. На крају, аутор даје посебан осврт на то какав би утицај могло да има извршење на заради лица лишеног слободе на рехабилитацију осуђеника, испуњење сврхе радног третмана и на загарантована права лица лишених слободе. У том погледу, препоручује се да извршење на надокнади за рад осуђеника има одређена ограничења.

Кључне речи: *извршење на заради лица лишеног слободе, средства извршења новчаног потраживања, принцип надокнаде штете, принцип ресторативне правде, међународни стандарди у погледу положаја оштећених лица, права лица лишених слободе, људска права, радни третман осуђеника, рехабилитација осуђеника, повраћај у пређашње стање.*

---

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2022. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Увод

Извршење на заради и другим сталним новчаним примањима њиховим преносом представља једно од више средстава извршења ради намирења новчаног потраживања извршног повериоца. Намеће се питање да ли зарада за рад лица на извршењу казне затвора може представљати предмет извршења јер се и у овом случају ради о једном облику зараде (сталног примања) извршног дужника. У неким законским решењима зарада осуђеника је експлицитно наведена као предмет извршења новчаног потраживања (нпр. законодавство БиХ - „надокнада за рад осуђеника“), док у другим земљама то није случај па остаје недоумица да ли је законодавац подразумевао да и зарада осуђеника спада у „зараде и друга стална примања“ извршног дужника или не. Такво законско решење има и Р. Србија а с обзиром да у пракси органи који спроводе извршење не прибегавају извршењу на заради осуђених лица постоји потреба да се институт уведе у наше законодавство било изменама законских одредби било доношењем подзаконских аката или пак аутентичним тумачењем закона. Повод за овај рад управо лежи у чињеници да, имајући у виду да ово питање није јасно дефинисано, долази до потешкоћа приликом намирења потраживања према извршним дужницима који су на извршењу казне затвора. Тако долази до ситуације у којој је лице оштећено кривичним делом у немогућности да наплати своје потраживање и реализује имовинскоправни захтев јер се у том случају извршни поступак обуставља као да извршни дужник нема имовину из које би се извршни поверилац намирио, а у немогућности да се намире налазе се и друга лица која имају новчана потраживања према осуђенику по неком другом основу. Таквим исходом нарушавају се бројни правни принципи међу којима су и принцип обештећења и принцип ресторативне правде, начело *restitutio in integrum* као и право оштећеног лица да реализује свој имовинскоправни захтев према починиоцу кривичног дела.

У теорији и пракси других земаља аутор налази оправданост постојања извршења над зарадом осуђеника што ће и приказати у даљем току рада. Посебно ће се анализирати оправданост могућности извршења над зарадом осуђеника у два случаја: 1) када је у питању новчано потраживање жртве кривичног дела проистекло из чињенице да је осуђеник починилац кривичног дела према оштећеном и 2) када је потребно намирити новчано потраживање према другом основу- неком имовинскоправном односу осуђеника и извршног повериоца који није проистекао из кривичног дела због којег је извршни дужник осуђен. У том погледу биће истакнуто да ће, уколико се дозволи извршење над зарадом осуђеника, то значити корак ближе циљу што потпунијег остварења принципа надокнаде штете, повраћаја у пређашње стање као и принципа ресторативне правде а у складу са међународним стандардима на пољу обештећења жртава кривичних дела. Даље, такође је битно споменути овај облик извршења кроз призму поштовања људских права а посебно права лица лишених слободe. Биће истакнуто и образложено како овакав вид

извршења није у супротности са загарантованим правима човека а посебно са гарантованим стандардима који се примењују у погледу извршења казне затвора и, с тим у вези, са поштовањем људског достојанства осуђених лица. Такође, постојање извршења на заради осуђеника не задире у право првенства завода на намирење сопствених потреба које се односе на издржавање притвореника и затвореника из производних и финансијских ефеката добијених као резултат радног ангажовања затвореника. Допуштање извршења над зарадом осуђеника истовремено не значи да ће се оно спроводити без икаквих ограничења. Наиме, у складу са начелима сразмерности и социјалног поступања, не доводећи у питање егзистенцију затвореника, остварење сврхе радног третмана и ресоцијализацију осуђеника након пуштања из затвора, пожељно је да извршење подлеже ограничењу нпр. одређујући тим поводом део зараде који неће подлећи извршењу као у случају законских ограничења код извршења на минималној заради као социјалној категорији.

Појам „осуђеник“ искључиво се односи на лице осуђено на казну затвора које се налази на издржавању исте; не на лице осуђено на неку другу казну предвиђену Кривичним закоником (новчану казну, казну рада у јавном интересу, одузимање возачке дозволе) а „зарада осуђеника“ надокнада за рад коју прима лице које је радно ангажовано у заводу. У даљем раду користе се синоними као што су зарада за рад осуђеника, надокнада за рад лица лишеног слободе, надокнада затвореника, зарада лица на издржавању казне затвора....

2. Извршење новчаног потраживања лица оштећеног кривичним делом на заради лица лишеног слободе - разлози оправданости института

Када дође до извршења кривичног дела, постоје интереси оштећеног, државе и целокупног друштва да се „адекватно реагује доношењем осуђујуће пресуде и изрицањем кривичне санкције, која би значила друштвену осуду учиниоца“¹. Морални интерес за утврђивање кривице починиоца, пре свега, има оштећени² али „овај интерес у крајњој линији има и сваки појединац кога кривично дело не погађа непосредно јер је адекватна реакција државе истовремено и показатељ да се одређене врсте понашања у једном друштву неће толерисати, што доприноси осећају сигурности код грађана и истовремено

¹ Радисављевић, И., *Заштита имовинских интереса оштећеног у кривичном поступку*, Годишњак факултета безбедности, Београд, 2017, стр. 460.

² Илић, Г., *Оштећени и стандарди људских права у кривичном поступку*, *Анали Правног факултета у Београду*, вол. 60, бр. 1/2012, стр. 158. Према аутору, „утврђивање кривице оптуженог за кривично дело које му је стављено на терет представља такође интерес оштећеног, а не приватну освету или *actio popularis*, као што то погрешно сматра Суд“ - Европски суд за људска права у случају *Perez* против Француске, 12. фебруар 2004, § 70.

показује озбиљност државе³. Оштећено лице, поред моралног, има и материјални интерес јер у већини случајева трпи штетне последице кривичног дела. Остварење материјалног интереса оштећеног је признато и у кривичном поступку отелотворено у институту имовинскоправног захтева оштећеног лица. Материјални интерес оштећеног реализује се захтевом за надокнаду штете, повраћај ствари или за поништење правног посла. У погледу ове анализе интересује нас само надокнада причињене штете кривичним делом (било материјалне било нематеријалне) и то специфично она надокнада која се своди на новчано потраживање оштећеног јер би само оно могло бити реализовано на заради- надокнади за рад осуђеника. Оправданост извршења на заради осуђеника у случају када се ради о намирењу новчаног потраживања лица оштећеног кривичним делом проистиче из: 1) принципа ресторативне правде, 2) принципа надокнаде штете и 3) међународних стандарда у погледу права лица оштећених кривичним делом.

2.1. Принцип ресторативне правде

Једна од дефиниција ресторативне правде према *Howard Zehr*-у наглашава да „ресторативна правда заправо инволвира учеснике који су специфично везани уз одређено казнено дело, пружа им широке могућности отклањања последица тог казног дела и дефинисања обавезе како би се задовољиле потребе свих учесника – зацелиле ране и створило окружење за наставак нормалног живота – односно како би се задовољила правда“⁴. Схватана у ширем смислу, ресторативна правда супротан је појам ретрибутивној правди- „као приступ утемељен на поправљању штете настале казним делом уз суделовање жртава и починитеља“⁵, док је ретрибуција „утемељена на казни, те дистрибутивној правди, утемељеној на терапевтском третману починитеља“⁶. У теорији су изражена мишљења да конфликт припада починиоцу, жртви и заједници „а не правницима, који га провођењем казног поступка „краду“ од њих“⁷. Тако, примена принципа ресторативне правде у случају када је вођен кривични поступак против починиоца и када постоји осуда на казну затвора

---

³ Радисављевић, И., *нав, чланак*, стр. 460.

⁴ Zehr, H. *The little book of restorative justice: Revised and updated*. Simon and Schuster, 2015, према: Маршавелски, А., Иванушић, К., *Ресторативна правда у казненоправној теорији и пракси*, Хрватски љетопис за казнене знаности и праксу, вол. 28, бр. 2/2021, стр. 474.

⁵ Van Ness, D.W., Heetderks Strong, K., *Restoring Justice – An Introduction to Restorative Justice*. 4th ed. New Province, N.J.: Matthew Bender & Co., Inc., 2010, стр. 21–22; Ћопић, С., *Појам и основни принципи ресторативне правде*, Темида, бр. 1/2007, стр. 27; Тулумовић, М., *Ресторативна правда уз осврт на међународну регулативу и примјену у малолетничком законодавству*, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, год. 7, бр. 14/2014, стр. 633.

⁶ Исто.

⁷ Christie, N., *Conflict as Property*, *The British Journal of Criminology*, бр. 1/1977, стр. 1–15.

која у савременим друштвима представља највиши степен одмазде према починиоцу (будући да је смртна казна скоро искорењена), делује немогуће. Међутим, у данашњем друштву, неоствариво је препустити решавање озбиљних конфликта који резултирају кривичним делима њиховим учесницима и заједници јер се ради о „делима која повређују или угрожавају законом заштићене вредности“ за чије кажњавање је заинтересована и сама држава јер представљају нарушавање њеног поретка. Из наведених разлога, правилније је говорити о примени ресторативне правде у оквиру државног система реаговања на криминалитет. У ужем смислу, ресторативна правда обухвата низ института који се инкорпоришу у традиционални систем реаговања државе на криминалитет а имају за циљ скретање у било којој фази поступка и примену алтернативних мера. Неки аутори се баве „ресторативном правдом у институционално ширем смислу“ у којем обухватају и „ресторативне елементе који се могу остварити кроз казни поступак“⁸. У том смислу треба истаћи да, на овај начин ресторативну правду схвата и Савет Европе⁹.

Радам осуђеника у казнено-поправним заводима и остваривањем надокнаде за тај рад која би се делом користила за реституцију жртвама и плаћању држави трошкова одржавања и живота у затворима¹⁰, постиже се циљ ресторативне правде који се огледа у „обнављајућем учинку како за жртву, тако за починиоца и друштво у целини“¹¹. Користи би биле вишеструке како за починиоца, тако и за жртву кривичног дела. Затвореник би имао користи од радног третмана који би му помогао у самоидентификацији, осећају вредности и корисности, испуњењу слободног времена, припремању и оспособљавању за живот ван установе, а материјална надокнада би му давала могућност да обезбеди своју егзистенцију након изласка из затвора, да исплати своје дугове како би касније започео живот без оптерећења и како би се на неки начин искупио жртви кривичног дела нпр. плаћајући трошкове лечења, надокнадом причињене штете или на други начин. Интерес за испуњењем новчаних обавеза према оштећеном из зараде остварене радом у затвору постоји и на страни

⁸ Маршавелски, А., Иванушић, К., *нав. чланак*, стр.474.

⁹ Види: Савет Европе-Препорука Р (2018)8 Већа министара државама чланицама о ресторативној правди у казним стварима, правило 3.

¹⁰ У 81% америчка јавност сматра да осуђени треба да буду плаћени за свој рад, али да две трећине прихода треба да дају на реституцију жртвама и да држави плаћају трошкове одржавања и живота у затворима. Gallup, G., *The Gallup Poll*. Princeton, NJ, 1982; Flanagan, T., *Prison Labor and Industry* in L. Goodstein, & D. Layton MacKenzie (Ed.), *The American Prison: Issues in Research and Policy* (pp. 135-163). New York, N.Y.: Plenum Publishing Co., 1989. Према: Петровић, В., Јованић, Г., Луковић, М., *Ефективност радних програма у затворима – примери појединих програма у САД*, Специјална едукација и рехабилитација, вол. 16, бр. 4/2017, стр. 494.

¹¹ Braithwaite, J., *Restorative Justice and Responsive Regulation*, Oxford University Press, Oxford, 2002, стр. 7.

осуђеника управо из разлога јер га наплата дуга може сачекати по изласку из затвора када му то најмање буде одговарало.¹² Бенефити по жртву кривичног дела огледају се у потпуном обештећењу, материјалној сатисфакцији за претрпљене последице кривичног дела, материјалној помоћи за њихово превазилажење, измирењу и изглађивању односа са починиоцем што је посебно битно у случајевима када су учесници били у одређеном друштвеном односу (радном, породичном, суседском) што ће се наставити након изласка починиоца из затвора. Коначни циљ је успоставити стање што приближније оном које је постојало пре почињеног кривичног дела (*restitutio in integrum*).

2.2. Принцип надокнаде штете

Овај принцип биће детаљније објашњен у одељку 3 у коме ће бити анализиран као разлог оправданости извршења на заради осуђеника уколико се ради о новчаном потраживању лица која не представљају оштећене предметним кривичним делом у смислу кривичнопроцесног права. Све речено у том делу односи се и на лица оштећена кривичним делом применом логичког правила тумачења *a fortiori* - ко може више може и мање (*a maiori ad minus*).

2.3. Међународни стандарди у погледу права лица оштећених кривичним делом

Приликом анализе међународних стандарда у овој области полазимо, пре свега, од Европског суда за људска права и примене Конвенције за заштиту људских права и основних слобода са Протоколима. У пракси Суда материјалном интересу оштећеног даје се примарни значај на тај начин што су, прво Европска комисија а затим и Суд, право на приступ суду и право на правично суђење из чл. 6 ст. 1 Конвенције тумачили тако да се ове гаранције односе на оштећеног само у случају да је „право на кривично гоњење или осуда другог лица праћено грађанском тужбом оштећеног која је усмерена макар на симболичну накнаду штете или на заштиту права грађанског карактера“¹³. На овај начин, Суд је ограничио право на приступ кривичном суду оштећеног лица тако што га је условио постојањем материјалног разлога а не чисто моралног интереса оштећеног за „задовољењем правде“. У том смислу, предуслови за остваривање низа различитих права и гаранција оштећеног у кривичном поступку су истакнути имовископравни захтев оштећеног и/или грађанска тужба. Овакво схватање Суда, иако уско и проблематично из других разлога у које нећемо залазити овом приликом, још једном истиче и подвлачи важност

---

¹² Доношење решења о обустављању поступка зато што постоји немогућност извршења не спречава поновно покретање поступка у случају да се сазна о постојању имовине извршног дужника или ако дужник накнадно стекне зараду или друга редовна примања.

¹³ ЕСЉП - Perez против Француске, 12. фебруар 2004, § 72.

надокнаде штете лица оштећеног кривичним делом. Неки аутори су сматрали да се, прикључивањем кривичном гоњењу јавног тужиоца, оштећени свети починиоцу кривичног дела уколико не поднесе имовинскоправни захтев.¹⁴ Иако се аутор не слаже у потпуности са оваквим виђењем, чињеница је да, за учешће у кривичном поступку, у већини случајева, оштећени црпи мотивацију из материјалне сатисфакције коју ће остварити тек успешним окончањем извршног поступка у виду спроведеног извршења на имовини осуђеног лица-извршног дужника.

Декларација о основним начелима правде за жртве злочина и злоупотребе власти коју је Генерална скупштина Уједињених нација усвојила 1985. године истиче да је саставни део права жртве на фер поступање и приступ правди добијање надокнаде за претрпљену штету у складу са националним законодавством¹⁵.

Директива Европске уније 2012/29/ЕУ којом се утврђују минимални стандарди у вези са правима, подршци и заштити жртава кривичних дела значајна је јер предвиђа „обавезу државе да обезбеди жртвама остваривање права на надокнаду штете од починиоца...у разумном року...“¹⁶. Акционим планом за Поглавље 23 који је Влада Србије усвојила 2016. године предвиђено је низ активности у овом смеру, међу којима је и израда униформног обрасца у чијем би попуњавању у сврху истицања и одређивања имовинскоправног захтева, помоћ пружали запослени у службама помоћи и подршке жртвама и сведоцима, са циљем да се имовинскоправни захтев прецизно одреди и о њему буде одлучено већ у кривичном поступку. Други међународни извори предвиђају оснивање фонда за компензацију жртвама који служи да, лица која не могу да добију компензацију од учиниоца из било ког разлога, остваре своје право на обештећење на други начин у што краћем могућем року.¹⁷ Јасно је да, како наша земља није ратификовала одредбе о успостављању компензационог фонда, за такву драстичну измену закона још увек није спремна. Међутим, корак напред ка том циљу би било доношење таквих одредби којима би се држава осигурала да је, на сваки могући начин, покушано обештећење жртвама првенствено од починиоца кривичног дела. У будућности би се, у крајњем случају, могло говорити о могућности компензације жртава од стране државе тек уколико су исцрпљена сва могућа средства извршења према починиоцу

---

¹⁴ Lanthiez, M. L., *La clarification des fondements européens des droits des victimes, La victime sur la scène en Europe* (dirigé par G. Guidicelli Delage, C. Lazerge), coll. „Les voies du droit“, Presses Universitaires de France, Paris, 2008, p. 150, 151.

¹⁵ Чл. А ст. 4 Декларације.

¹⁶ Чл. 16 Директиве 2012/29/ЕУ од 2012.године.

¹⁷ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, Strasbourg, 24.XI.1983; Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Истанбул, 11.05.2011.

кривичног дела. Један од тих „корака напред“ би свакако требало да буде омогућавање извршења на надокнади за рад осуђеника.

3. Извршење новчаног потраживања других лица на заради лица лишеног слободе - разлози оправданости института

Када се ради о извршењу новчаног потраживања оштећеног лица према осуђенику, како смо приказали, постоје бројни разлози да се потраживање намири из надокнаде коју осуђено лице прима за рад у пенитенцијарној установи. Међутим, постоји и ситуација када је потребно намирити новчано потраживање других лица према другом основу- неком имовинскоправном односу осуђеника и извршног повериоца који није проистекао из кривичног дела због којег је извршни дужник осуђен. У том случају у одбрану идеје намирења из зараде осуђеника стоји принцип надокнаде штете који представља један од основних правних постулата данашњице.

3.1. Принцип надокнаде штете

У нашем облигационом законодавству изричито је прописано да је свако дужан да се уздржи од поступка којим се може другом проузроковати штета¹⁸. С тим у вези, поставља се правило да, ко другоме проузрокује штету, дужан је надокнадити је.¹⁹ Имовинска одговорност представља одговорност за причињену штету која може бити уговорна и вануговорна. Не залазећи у детаље, принцип надокнаде штете се поштује било да се ради о одговорност за штету која је настала неиспуњењем неке раније преузете имовинске обавезе (уговорна) или је пак реч о деликтној одговорности када није постојао претходни облигациони однос између субјеката.

Принцип надокнаде штете, историјски посматрано, вуче корене још из римског права. Римљани су сматрали да свако треба да одговара и за најмању непажњу²⁰ што су исказивали изреком: *In lege Aquilia et levissima culpa venit*. Након пада Римског царства долази до периода у коме се појављују ретроградна законска решења у виду извршења на личности дужника уколико дође до повреде уговорне обавезе.²¹ У савременом праву надокнада штете добија чисто имовински карактер јер код уговорне одговорности више не

---

¹⁸ Чл. 16 Закона о облигационим односима (Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 - Уставна повеља и Сл. гласник РС, бр. 18/2020).

¹⁹ Чл. 154 ст.1 ЗОО.

²⁰ Константиновић, М., *Облигационо право*, Општи део, Београд, 1952, стр. 93.

²¹ Грујић, Н. Б., *Однос уговорне и вануговорне одговорности за штету*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Часопис за правну теорију и праксу, књ. 69, бр.1-2/ 2009, стр. 6.

постоји извршење на личности дужника а код деликтне одговорности новчана казна више нема карактер казне већ накнаде штете.

Принцип надокнаде штете, од назадних законских решења која су се одликовала личним аспектом па све до капиталистичког друштва у коме је накнада штете првенствено имовинска, прешао је дугачак пут прилагођавања и развоја. И овде је потребно нагласити да је за коначну реализацију постулата на којима почива право/обавеза обештећења апсолутно нужно обезбедити могућност брзе и ефикасне наплате новчаних потраживања што ће се постићи извршењем на имовини осуђеног лица као средством извршења. Боравак извршног дужника у казнено-поправној установи представља препреку на путу ка обештећењу извршног повериоца у виду одлагања извршног поступка а у крајњем случају и потпуној немогућности наплате. У случају извршења на заради осуђеног лица за рад у установи увело би се још једно средство извршења и тако олакшало намирење извршног повериоца.

4. Оправданост извршења на заради лица лишеног слободе у светлу људских права и сврхе радног третмана; ограничење извршења

За потпуније сагледавање наведеног проблема потребно му је приступити и из угла лица лишеног слободе. У том контексту неопходно је извршити анализу у светлу утицаја који извршење новчаног потраживања на заради осуђеника може имати на положај лица лишеног слободе, његова људска права, испуњење сврхе радног третмана и будућу ресоцијализацију након изласка из затворске установе.

Када говоримо о људским правима лица лишених слободе, посебан акценат треба ставити на она људска права за која, боравком у установи затвореног типа, постоји опасност од њиховог угрожавања. Забрана ропства, положаја сличног ропству и принудног рада загарантована Уставом и међународним документима односи се и на лица лишена слободе. Међутим, поставља се питање да ли рад у пенитенцијарним установама као вид радног третмана и као економски инструмент може представљати врсту ропства или принудног рада? Како је питање комплексно, задржаћемо се само на анализу у контексту извршења на заради лица лишеног слободе. „Ропски положај треба разликовати од положаја лица лишених слободе, јер се ропство успоставља због економске користи која се остварује од заточеног лица, док се лишење слободе спроводи из пеналних или процесних разлога.“²² Ипак, врло често ефекти рада затвореника сагледавају се и са економског аспекта а не само са пеналног. Тако, у САД, осуђеници су традиционално радно ангажовани, како

---

²² Паповић Миладиновић, Ј., *Заштита права лица лишених слободе у пенитенцијарним установама у Републици Србији- докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2017, стр. 107.

би, између осталог, покрили трошкове затварања, представљали јефтину радну снагу од радника на слободи, док се у теорији истицало да иако економски ефекти рада затвореника несумњиво постоје, они су секундарног карактера²³. Према Уставу РС „принудним радом се не сматра рад или служба лица на издржавању казне лишења слободe, ако је њихов рад заснован на принципу добровољности, уз новчану надокнаду“.²⁴ Оно што је битан предуслов за извршење на заради лица лишеног слободe у светлу људских права јесте поштовање људског достојанства затвореника и његово право да се добровољно одлучи за рад у установи (уколико је радно способан) за који ће бити адекватно плаћен али и обавештен да постоји могућност да се на његовој заради изврши неко новчано потраживање према њему уколико постоји. Могућност извршења на надокнади за рад затвореника додатно ће истаћи пеналну сврху изрицања казне затвора над економском јер ће се зарађени новац искористити, не само у циљу стицања добити (како затвореника тако и установе) већ и у сврху „искупљења“ затвореника, помирења са жртвом кривичног дела, његове ресоцијализације у смислу намирења старих дугова и могућности лакшег започињања новог живота на исправном путу након изласка из затвора. Други предуслов тиче се правичне награде за рад, а треба им омогућити да употребе део своје награде за намирење личних потреба, а да део награде пошаљу својој породици.²⁵ Европска затворска правила посебно одређују да део зараде коју затвореник оствари може бити коришћен за обештећење жртве.²⁶

„Рад лица лишених слободe има и шире позитивне ефекте, који се огледају у превазилажењу штетног утицаја боравка у установи, стицању нових вештина и позитивних навика, као и радног искуства, што ће дати позитивне ефекте по изласку из установе.“²⁷ У овом смислу можемо говорити о добровољном раду затвореника као о једном виду третмана који се примењује у циљу рехабилитације осуђеника. Сматрамо да би позитивни ефекти радног третмана били већи уколико би се дозволило обештећење на заради осуђеника првенствено жртви кривичног дела. На тај начин ће затвореник по изласку из затвора моћи да у потпуности искористи своје стечене вештине у циљу стицања зараде без терета и заосталих дугова што ће даље довести до смањења рецидивизма.

Такође, на становишту смо да се извршење на заради лица лишеног слободe мора спроводити не без одређених ограничења. У законодавству БиХ извршење на надокнади за рад осуђеника ограничено је на тај начин што се

---

²³ Петровић, В., Јованић, Г., Луковић, М., *Наведени чланак*, стр. 499. Између осталог види и ауторе: *Lacity, Rottman & Carmel, Haney, LeBaron...*

²⁴ Чл. 26 ст.4 Устава РС (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021).

²⁵ Минимална правила за поступање са затвореницима УН 1955.године, 71-76.

²⁶ Европска затворска правила, Савет Европе, 2006., правило 105.

²⁷ Паповић Миладиновић, Ј., *нав. дело*, стр. 130.

може спровести до износа од једне половине.²⁸ Ограничење у виду дела зараде на којој се не може спровести извршење може се применити и у нашем законодавству. Како би затвореник искусио позитивне ефекте радног третмана неопходно је да део зараде припадне њему за личне и потребе његове породице. Покривање трошкова затварања у појединим правима решено је на тај начин што финансијски резултати рада затвореника служе првенствено за подмирење сопствених потреба завода.²⁹

5. Закључак

У теорији и пракси улажу се велики напори да се оштећеном обезбеди низ гаранција како би он имао приступ суду, кривичном и грађанском, и како би успешно реализовао, између осталих, и своје право на обештећење, али чини се да се понекад више води рачуна о самом путу а не о одредишту. Испушта се из вида да, тек спровођењем извршења у извршном поступку, оштећени може да се наплати и оствари свој имовинскоправни захтев. Како би се та наплата успешно реализовала, неопходан је холистички приступ и мултидисциплинарна анализа проблема као и увођење али и измена постојећих института како би исти служили поменутом циљу.

С тим у вези, у потпуности је неизоставно унапређење организације казнено-поправних завода како би се остварили оптимални услови за реализацију радног третмана као и за радно ангажовање што већег броја затвореника. Тек када дође до пуног капацитета радног ангажовања осуђеника у складу са њиховим могућностима и интересовањима, на добровољној бази и уз стимулативну надокнаду можемо говорити о спровођењу извршења над зарадом које би испунило своју сврху у потпуности.

Извршење је могуће спровести и на друге начине нпр. извршењем над покретном и непокретном имовином извршног дужника. Међутим, најчешће се дешава да починилац нема сопствену имовину, или је има али извршење над њом изазива негативне ефекте по трећа лица, породицу осуђеника. Са аспекта ресторативне правде не би било правично да трећа лица трпе негативне последице кривичног дела посебно ако се има у виду да је циљ санирати штету и свести је на најмању могућу меру. Такође, извршење на покретним и непокретним стварима по правилу је компликованије, дуготрајније, често задире у права трећих лица а наплата најчешће није потпуна. Из тих разлога предност дајемо извршењу на заради као по нама погоднијем средству извршења.

Правилна примена овог института с једне стране би омогућила ефикасније намирење потраживања извршних поверилаца у случају када је извршни

²⁸ Чл.138 ст.1 Закона о извршном поступку Федерације БиХ.

²⁹ Чл. 102 ст.1 Закона Босне и Херцеговине о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера (Сл. гласник БиХ, бр. 22/2016 - пречишћен текст).

дужник на одслужењу казне затвора, а са друге стране, како би се ограничено примењивала, не би задрала у остала права која су загарантована лицима на издржавању казне затвора. Аутор је мишљења да би овај институт требало примењивати и у нашој земљи али, обзиром да се ради о деликатном питању, мора се постићи баланс између више сукобљених интереса и мора се водити рачуна о постизању сврхе радног третмана у затворима као и о реинтеграцији осуђеника у друштво и њиховом социјалном благостању уопште. Баланс се може постићи ограничењем извршења до одређеног износа надокнаде за радно ангажовање осуђеника као што је то решено у неким земљама региона.

*Marija Milojević, LL.M., Research Associate
Faculty of Law, University of Kragujevac*

MONETARY CLAIMS EXECUTED ON THE COMPENSATION FOR WORK EARNED BY SUBJECTS DEPRIVED OF LIBERTY - THEORETICAL AND PRACTICAL JUSTIFICATION OF THE INSTITUTE

Summary

In this paper, the author analyzes the justification of the introduction of the execution of a monetary claim on the earnings of a person deprived of liberty in the Serbian legislation. The subject of the work is divided into three parts. In the first part, the possibility of compensating the injured person from convict's labor earnings is analyzed, which is necessary for three reasons: in order to comply with the principle of restorative justice, the principle of compensation for damages and international standards regarding the rights of persons injured by a criminal act. The second part examines the possibility of settlement from the prisoner's earnings when it is not about the compensation for the victim but about the monetary claim of other persons. The realization of the principle of compensation for damages is given here as a reason for justification. In the end, the author gives a special review of what effect the execution on the earnings of a person deprived of liberty could have on the rehabilitation of the convict, the fulfillment of the purpose of labor treatment and the guaranteed rights of persons deprived of liberty. In this regard, it is recommended that the execution of compensation on convict's labor earning has certain limitations.

Key words: *execution on the earnings of persons deprived of liberty, means of execution of monetary claims, principle of compensation for damages, principle of restorative justice, international standards regarding the position of injured persons, rights of persons deprived of liberty, human rights, labor treatment of convicts, rehabilitation of convicts, restitutio in integrum*

Литература

- Braithwaite, J. *Restorative Justice and Responsive Regulation*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- Van Ness, D.W., Heetderks Strong, K., *Restoring Justice – An Introduction to Restorative Justice*, 4th ed. New Province, N.J. Matthew Bender & Co., Inc., 2010.
- Gallup, G., *The Gallup Poll*, Princeton, NJ, 1982.
- Грујић, Н. Б., *Однос уговорне и вануговорне одговорности за штету*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Часопис за правну теорију и праксу, књ. 69, бр. 1-2/2009.
- Zehr, H. *The little book of restorative justice: Revised and updated*, Simon and Schuster, 2015.
- Илић, Г., *Оштећени и стандарди људских права у кривичном поступку*, Анали Правног факултета у Београду, вол. 60, бр. 1/2012.
- Константиновић, М., *Облигационо право*, Општи део, Београд, 1952.
- Christie, N., *Conflict as Property*, The British Journal of Criminology, no. 1/1977.
- Lanthiez, M. L., *La clarification des fondements européens des droits des victimes, La victime sur la scène en Europe* (dirigé par G. Guidicelli Delage, C. Lazerge), coll. „Les voies du droit”, Presses Universitaires de France, Paris, 2008.
- Маршавелски, А., Иванушић, К., *Ресторативна правда у казненоправној теорији и пракси*, Хрватски летопис за казнене знаности и праксу, вол. 28, бр. 2/2021.
- Паповић Миладиновић, Ј., *Заштита права лица лишених слободе у пенитенцијарним установама у Републици Србији, докторска дисертација*, Правни факултет Универзитета у Нишу, 2017.
- Петровић, В., Јованић, Г., Луковић, М., *Ефективност радних програма у затворима – примери појединих програма у САД*, Специјална едукација и рехабилитација, вол. 16, бр. 4/2017.
- Радисављевић, И., *Заштита имовинских интереса оштећеног у кривичном поступку*, Годишњак факултета безбедности, Београд, 2017.
- Тулумовић, М., *Ресторативна правда уз осврт на међународну регулативу и примјену у малољетничком законодавству*, Анали Правног факултета Универзитета у Зеници, год. 7, бр. 14/2014.
- Попић, С., *Појам и основни принципи ресторативне правде*, Темида, бр. 1/2007.
- Flanagan, T., *Prison Labor and Industry* in L. Goodstein, & D. Layton MacKenzie (Ed.), *The American Prison: Issues in Research and Policy*, New York, N.Y.: Plenum Publishing Co., 1989.

Марија Милојевић, Услуга извршења новчаног потраживања на заради
лица лишеног слободе - ... (стр. 477-490)

- Акциони план за Поглавље 23, април, 2016, доступно на:
<http://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023.pdf>, приступљено
07.11.2022.
- Декларација о основним начелима правде за жртве злочина и злоупотребе власти
Декларација (*Declaration of basic principles of justice for victims of crime and abuse of
power* GA Res. 40/34, Annex 1985).
- Директива 2012/29/ЕУ Европског парламента и Савета од 25.октобра 2012. године
којом се успостављају минимални стандарди у вези са правима, подршком и
заштитом за жртве кривичних дела и замењује Оквирна одлука Савета 2001/220/ПУП
(SL L 315 od 14. 11. 2012).
- Европска затворска правила, Савет Европе, 2006.
- European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes, Strasbourg,
24.XI.1983.
- Закон Босне и Херцеговине о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера
(Сл. гласник БиХ, бр. 22/2016 - пречишћен текст).
- Закон о извршењу и обезбеђењу (Сл. гласник РС, бр. 106/2015, 106/2016 - аутентично
тумачење, 113/2017 - аутентично тумачење и 54/2019).
- Закон о извршном поступку Федерације БиХ (Сл. новине Федерације БиХ, бр. 32/2003,
52/2003 - испр., 33/2006, 39/2006 - исправка, 39/2009, 35/2012 и 46/2016 и Сл. гласник
БиХ, бр. 42/2018 - одлука Уставног Суда).
- Закон о облигационим односима (Сл. лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и
57/89, Сл. лист СРЈ, бр. 31/93, Сл. лист СЦГ, бр. 1/2003 - Уставна повеља и Сл.
гласник РС, бр. 18/2020).
- Законик о кривичном поступку (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012,
32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019).
- Конвенција за заштиту људских права и основних слобода са Протоколима, 1950.
- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and
domestic violence, Истанбул, 11.05.2011, доступно на: <https://rm.coe.int/168046031c>,
приступљено 22.10.2022.
- Минимална правила за поступање са затвореницима УН 1955.
- Perez против Француске, Европски суд за људска права, 12. фебруар 2004.
- Савет Европе-Препорука Р (2018)8 Већа министара државама чланицама о
ресторативној правди у казним стварима.
- Устав РС (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021).